

MİLLİYETÇİLİK VE MODERNİZM

ANTHONY D. SMITH

ÇEVİREN
FAHRİ BAKIRCI

ANTHONY D. SMİTH

Britanyalı sosyolog (1939-1996). Londra'da doğdu. Oxford Üniversitesi'nde felsefe ve klasik çalışmalar alanlarından mezun olduktan sonra Londra Ekonomi Okulu'nda sosyoloji alanında doktora derecesini aldı. Tanınmış antropolog Ernest Gellner'in öğrencilerinden ve tarihsel sosyoloji alanında önde gelen isimlerden biri olan Smith, milletler ve milliyetçilikler hakkında yaptığı çalışmaları ve bu konuda geliştirdiği etnik simgecilik yaklaşımıyla, bugün "milliyetçilik çalışmaları" olarak adlandırılan alanın kurucularından biri hâline gelmiş ve Etniklik ve Milliyetçilik Çalışmaları Derneği'nin de ilk başkanlığını yapmıştır.

Başlıca eserleri: *Theories of Nationalism* (1971); *The Ethnic Revival in the Modern World* (1981); *State and Nation in the Third World* (1983); *Ulusların Etnik Kökeni* (1985); *Milli Kimlik* (1991); *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik* (1995); *Myths and Memories of the Nation* (1999); *The Nation in History* (2000); *Chosen Peoples: Sacred Sources of National Identity* (2003); *The Antiquity of Nations* (2004); *The Cultural Foundations of Nations: Hierarchy, Covenant and Republic* (2008); *Ethno-symbolism and Nationalism: A Cultural Approach* (2009).

FAHRİ BAKIRCI

A. Ü. SBF Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldu (1987). Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladı. 2015 yılında Siyasal Hayat ve Kurumlar alanında doçent unvanını aldı. TBMM'de müdür yardımcılığından emekli oldu (2019). Çeşitli kısmi zamanlı olarak anayasa hukuku, parlamento hukuku, karşılaştırmalı devlet sistemleri, hukuk felsefesi, siyasal düşünceler tarihi, çağdaş siyasal ideolojiler gibi dersler verdi. TOBB ETÜ Hukuk Fakültesinde kamu hukuku dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Başlıca eserleri ve çevirileri: *TBMM'nin Çalışma Yöntemi* (1990); Jonathan Wolff, *Siyaset Felsefesine Giriş* (2021); Andrew Heywood, *Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları* (2020); Stephen H. Hymer, *Çokuluslu Şirket: Radikal Bir Yaklaşım* (2016); Chantal Mouffe, *Siyasetin Dönüşü* (2010, Ali Çolak'la).

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	
SMITH, MİLLİYETÇİLİK VE MODERNİZM	11
ÖNSÖZ	18
GİRİŞ	
MODERNİST PARADİGMA	25
I	
KLASİK MODERNİZMİN YÜKSELİŞİ	36
BİRİNCİ KISIM	
MODERNİZMİN ÇEŞİTLERİ	65
2	
SANAYİCİLİK KÜLTÜRÜ	65
3	
KAPİTALİZM VE MİLLİYETÇİLİK	101
4	
DEVLET VE MİLETT	139
5	
SİYASAL MESİHÇİLİK	186
6	
İCAT ETME VE HAYAL ETME	222

İKİNCİ KISIM	
ELEŞTİRİLER VE SEÇENEKLER	268
7	
İLKÇİLİK VE DAİMİCİLİK	268
8	
ETNİK SİMGEÇİLİK	312
9	
MODERNİZMİN ÖTESİ	360
SONUÇ	
SORUNLAR, PARADİGMALAR VE BEKLENTİLER	399
KAYNAKÇA	411
DİZİN	447

SUNUŞ SMITH, MİLLİYETÇİLİK VE MODERNİZM

ARMAĞAN ÖZTÜRK¹

Anthony D. Smith'in düşüncesinde yoğun bir şekilde işlenen iki meseleyi notlandırarak *Milliyetçilik ve Modernizm* çalışması hakkında konuşmaya başlamak daha yararlı olacaktır. Smith yurttaş milliyetçiliğiyle etnik milliyetçilik arasında ayırım yapar. Bahsi geçen ayırım literatürün şekillenmesi noktasında oldukça işlevsel olmuştur. Ona göre yurttaş milliyetçiliği daha teritoryaldır. Bu paradigmaya göre kesin coğrafi sınırlar içinde hüküm süren egemen devlet görev ve yetkileri açık bir hukuk devletini karakterize eder. Vatandaşlar arasında ayırım yapmama taahhüdü bahsi geçen yurttaş devletinin ideolojik özünü oluşturur. Ayrıca yurttaş milliyetçiliği katılımcıdır. Dolayısıyla hukuk devleti şeklinde örgütlenmiş ulus devleti aynı zamanda demokratik ilkelere göre işleyen bir düzene karşılık gelir. Kültür, dil, din ve eğitimde yüksek düzey bir standartlaşma göze çarpar. Kurumlar ve kültürün bu yüksek ortaklığı şüphesiz ki modernleşmeyle ilgilidir. Anglo-Fransız modernleşme modeli pek çok yenilik ve değişikliğin yanı sıra böylesi bir milliyetçiliği de dayatır. Batılılaşmaya paralel bir şekilde yurttaş milliyetçiliği dünyaya yayılmıştır (Smith, 2002: 178-180; Smith, 2014: 191). Etnik milliyetçilik ise etnik aitlik duygusuna yoğun bir şekilde vurgu yapar. Yasa ve kurallara dayanan yurttaş milliyetçiliğın aksine ortak soy, ortak kültür, gelenek, dil ve lehçeler milliyetçi mayanın oluşmasında öne çıkarılır. Etnik ulus, demokrasi ve hukuk bağlamına değinmek

¹ Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

ÖNSÖZ

Başpiskopos Drummond ve Sir Joshua Reynolds kendisini 1770 senesinde ziyaret ettiği zaman Benjamin West *General Wolfe'un Ölümü* adlı o ünlü tablosu üzerinde çalışıyordu. Ziyaretçiler “modern savaş kıyafetinden çok öznenin.... yaradılıştan sahip olduğu yüceliğe dönüştüğü için Antikçağın klasik savaş kıyafetini” benimseyene kadar Wolf’un ölüm sahnesini resmetmemesi konusunda kendisini uyarıyordu. Bunun üzerine West bize anlatılan hikâyeye göre söz konusu uyarıya şöyle karşılık vermişti:

Anısının temsil edilmesi amaçlanan olay 13 Eylül 1758’de [aslında 1759’da] dünyanın Yunanlılar ve Romalılar tarafından bilinmeyen bir bölgesinde ve bu türden milletlerin ve savaş kostümü giyen kahramanların artık var olmadığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Temsilini gerçekleştirmek zorunda olduğum mesele İngiliz askerî birliklerinin Amerika’nın büyük bir eyaletini fethetmesidir. . . . Söz konusu etkileşimden doğan olaylar yerine klasik kurguların bir temsiline girişsem gelecek kuşaklar beni nasıl anlarlar acaba!

(John Galt, *The Life, Studies, and Works of Benjamin West, Esquie*, London, 1820: 2, 46-50, aktaran Abrams 1986: 14)

West’in kavrayışında iş başında olduğu hâliyle milliyetçilik ne antiklerin kendine özgü bir niteliği ne de bireyin kendi yurdu uğruna kahramanlık gösterip kendisini feda etmesidir. Hem Antikçağa hem de modern dünyaya ait bir olgudur bu. Rivayete göre resim bittiği zaman Reynolds rahatlamış ve West’in yaptığı resmin “sanatta bir devrime vesile olacağı”

GİRİŞ

MODERNİST PARADİGMA

Bastille'in yıkılışından Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadar modern dünyanın tarihi, tek bir kırmızı çizginin üzerinden geçer. Bu çizgi 16 ve 17. yüzyıllarda İngiltere ve Hollanda'da düzensiz bir şekilde ortaya çıkarak, 18. yüzyılın sonlarında Fransa ve Amerika'da parlak ve belirgin biçimde yükselir. Toprakları ve halkları bölerek ve yeniden bölerek, Orta ve Latin Amerika'nın boyutlarını esnetir; Güney, Orta, Doğu ve ardından da Kuzey Avrupa'yı Rusya, Hindistan ve Uzakdoğu'nun karşısına iter ve ardından sayısız kılığa bürünerek Ortadoğu, Afrika ve Avustralya'ya doğru yoluna devam eder. Bu çizginin dümensuyunda protesto ile terör, savaş ile devrim, kimilerinin kucaklanması, birçoğununsa dışlanması gelir. Sonunda, dünya döndükçe kırmızı çizgi bulanıklaşır, parçalanır, solar.

Bu kırmızı çizginin adı milliyetçiliktir ve bu çizginin öyküsü, modern dünyanın halklarını bağlayan ve bölen temel ipucudur. Biçimleri çok sayıda olsa da bunların tümü tek bir kırmızı çizgidir. Bu kırmızı çizginin gelişiminin öyküsü, milletlerin ve milliyetçiliğin doğuşunun ve düşüşünün, yükselişinin ve çöküşünün öykülerinden biridir. Tarihçiler milliyetçiliğin doğuş ânı konusunda anlaşmazlığa düşebilirler ama sosyal bilimciler bu konuda sarihdir: Milliyetçilik, 18. yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa'da ve Amerika'da ortaya çıkan ve iki dünya savaşında zirve noktasına ulaştıktan sonra şimdi düşüşe geçmeye ve yerini milli devletlerin sınırlarını aşan küresel güçlere bırakmaya başlayan modern bir hareket ve ideolojidir.

SONUÇ SORUNLAR, PARADİGMALAR VE BEKLENTİLER

O hâlde milletler ve milliyetçilik teorisi bugün nerede durmaktadır?

1. Sorunlar

Yıllar önce, Max Weber, “toplumsal dayanışma duyarlılıklarına” ilişkin bir “sosyolojik sınıflandırma” inşa etme girişiminin karşılaştığı zorluklar konusunda uyarıda bulundu ve bu uyarısı, genel bir milletler ve milliyetçilik teorisi için de aynı derecede geçerlidir. Araştırmamızın açığa çıkardığı sorunlar şunları içermektedir:

1. Alanın sınırlandırılması konusunda bir fikir birliğine varılmasında başarısızlığa uğranması; özellikle, milletler ve milliyetçiliğe ilişkin sorunları, etnisite konularından oldukça ayrı ve farklıymış gibi ele almak isteyenler ile etnik ve milli olguları tek bir teorik ve empirik alanın farklı yönlerini içeriyormuş gibi görenler arasındaki anlaşmazlık; bu ayrım modernist ve daimici (ve ilkçi) paradigmlar arasındaki ayrıma karşılık gelmektedir.
2. Alandaki kötü şöhretli terminolojik güçlükler ve anahtar kavramların tanımları konusunda bir ön anlaşmaya bile varılamaması sorunu. Akademisyenlerin tanımlar sorununa yönelik ve özellikle de “millet” kavramının sadece hedef nüfusun bir çoğunluğunun millete dahil edildiği (ve katıldığı) durumlarda mı geçerli olup ol-